

NEUMANN TIBOR

Werbőczy István származása és pályakezdése

Csaknem kétszáz esztendő telt el azóta, hogy Horvát István – a *Hármaskönyv* „törvényes bévételének” 300. évfordulója tiszteletére – kiadta *Verbőtzi emlékezete* című forráskiadványát, melyben a javarészt a leleszi konvent hiteleshelyi gyűjteményéből és az Ujhelyi család levéltárából származó oklevelek közlése révén számos adattal járult hozzá a híres jogász-politikus származásának és életpályájának a megismeréséhez.¹ Alapvetően Fraknói Vilmos is az ő családtörténeti adataira támaszkodott, mikor 1899-ben megjelentette ma is gyakran használt Werbőczy-életrajzát.² Jóllehet az elmúlt évszázad történeti kutatása számos ponton kiegészítette Fraknói munkáját,³ és jelenleg is folynak történeti kutatások Werbőczy életére, levelezésére és műveltségére vonatkozóan,⁴

1 *Verbőtzi István emlékezete, mellyet a' hármos törvénykönyv törvényes bévételének harmadik századára készített Horvát István. II. kötet.* Pest, 1819. (a továbbiakban: Verbőtzi eml.)

2 FRAKNÓI Vilmos: *Werbőczy István életrajza* (Magyar Történeti Életrajzok). Budapest, 1899.

3 A teljesség igénye nélkül lásd: BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971., elsősorban 337–341.; KUBINYI András: *Werbőczy Mohács (1526) előtti politikai pályafutása.* In: *Tanulmányok Werbőczy Istvánról – Studien über István Werbőczy* (MF Könyvek 21.). Szerk.: HAMZA Gábor. Professzorok Háza, Budapest, 2001. 65–98.

4 Az elmúlt években elsősorban Kalotai Noémi munkásságát kell kiemelni: KALOTAI Noémi: *Werbőczy, a levélíró.* In: *APIΣTEIA. A Collegium Hungaricum Societatis Europaeae Studiosorum Philologiae Classicae IV.* országos

származásáról és rokoni kapcsolatairól ma sem tudunk sokkal többet, mint kétszáz évvel ezelőtt.⁵ Emiatt döntöttem úgy, hogy ehelyütt nem foglalkozom a *Tripartitum* szerzőjének teljes életpályájával – erre nem is lenne mód –, hanem annak csupán első szeletével: származásával és rokoni kapcsolataival, amely kérdéskör értelemszerűen Werbőczy pályafutásának kezdeti szakaszára vethet a korábbinál élesebb fényt. A kérdés újabb áttekintése már csak azért is időszerű, mert ma már sokkal több forráshoz férünk hozzá, mint kétszáz évvel ezelőtt, köszönhetően számos azóta megjelent forráskiadványnak⁶ és a nemzetközi összehasonlításban is kedvező kutatási lehetőségeknek.⁷

konferenciáján elhangzott előadások. Piliscsaba, 2009. május 29–30. Szerk.: ADORJÁNI Zsolt – JUTAI Péter. Budapest, 2009. 112–118.; uő: *A kora újkori főúri itinerárium-készítés problematikájának bemutatása Werbőczy István példáján keresztül*. In: *KoraújkorÁSZ*. Koraújkor-történettel foglalkozó doktoranduszok tanulmányai. Szerk. KÁDÁR Zsófia – KÖKÉNYESI Zsolt – MITROPULOS Anna Diána. Budapest, 2014. 163–179.; Uő: *Werbőczy itinerárium és rezidenciátörténet*. Kézirat, 2010. (Köszönöm a szerzőnek, hogy kéziratát használhattam.) – Magam csak áttételesen foglalkoztam Werbőczy István személynöki tevékenységével: NEUMANN TIBOR: *Werbőczy István 1520. évi utazásai Szatmár megyében (A somlyói Bátoriak és a Móroc-örökség)*. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 41. évf. 2006. 290–304.

- 5 Kifejezetten Werbőczy rokonságáról írt rövid cikket KOMÁROMY András: *Werbőczy István származása*. Századok, 30. évf. 1896. 163–169. Megállapításaira alább még visszatérek.
- 6 Az alábbiak szempontjából elsősorban a Zsigmondkori Oklevéltár köteteit kell kiemelni: *Zsigmondkori Oklevéltár I–XII*. Szerk.: MÁLYUSZ Elemér – BORSA Iván – C. TÓTH Norbert – NEUMANN TIBOR – LAKATOS Bálint. Budapest, 1951–2013. (a továbbiakban: ZsO), valamint Ugocsa és Bereg megyék oklevéltárát: C. TÓTH Norbert: *Ugocsa megye hatóságának oklevelei (1290–1526)*. MTA-MOL Zsigmondkori Oklevéltár, Budapest, 2006. (a továbbiakban: Ugocsa); NEUMANN TIBOR: *Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526)*. A Szabolcs-szatmár-beregi Szemle Füzetek 3. Nyíregyháza, 2006. (a továbbiakban: Bereg).
- 7 A középkori Magyar Királyságra vonatkozó levéltári anyag túlnyomó többsége ma már online kutatható: A középkori Magyarország levéltári adatbázisa. <http://mol.arcanum.hu/dldf/>

A Kerepeciek

Horvát István műve óta jól ismert, hogy Werbőczy István ősei a Bereg megyei Kerepecről származtak, és onnan költöztek át az Ugocsa megyei Verbőcre.⁸ A ma Kárpátaljához (Ukrajna) tartozó Kerepec a munkácsi vártól délre helyezkedik el, a középkorban az erősségtől csupán egy másik nemesi falu, Pósháza választotta el. Az itteni birtokos családokat ugyan számos szórványos forrás említi, ennek ellenére leszármazásuk pontos összeállítása egyelőre nem lehetséges: a népes rokonság egykori levéltárai közül ugyanis csak egy töredék maradt fenn, a Kende család gyűjteményében lévő mintegy kéttucat oklevél.⁹

Kerepec területét – akkor még Dercen föld egy részeként – 1284-ben már a család őse, Hrebar fia Imre birtokolta, akinek jogait ez évben erősítette meg IV. László király.¹⁰ A Kerepec patak és Hidaspatak között elterülő birtok a 14. század első felében vette fel az előbbi vízfolyás nevét, amelyen először egy 1355-ből származó forrás említi: ekkor a települést három, egymással rokonságban álló család – bizonyára Imre leszármazottai – osztották fel egymás között.¹¹ Sajnos ma már nem deríthető ki, hogy Werbőczy melyik ekkor megnevezett családfőt tekinthette ősenek. Egyiküknek, Miklósnak a fia, János 1379-ben Bereg megye alispánja lett,

8 Verbőtzi eml. uo.

9 A Kende család levéltára a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (a továbbiakban: MNL OL). Lásd a 7. jegyzetben idézett levéltári adatbázist.

10 *Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke II. kötet 4. füzet 1290–1301.* Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 13. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk.: BORSA Iván. Budapest, 1987. 251/4323. – E Dercen nevű föld és a későbbi Kerepec azonosítására lásd: DF 224107.

11 MNL OL Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 42105., DL 69937. (Verbőtzi eml. és ez alapján FRAKNÓI V.: *Werbőczy István életrajza...*, i. m. 1406-ből ismerték az első adatokat.)

vélhetően a gazdag Lackfi család familiárisaként.¹² A családok természetes gyarapodása azonban hamar megváltoztatta a Kerepeciek vagyoni körülményeit: 1416-ban egy oklevél már 13 helyi családfőt említ,¹³ de a későbbi évtizedekben is gyakran hallunk egy-egy oklevélen belül egyszerre 6–7 felnőtt férfi családtagról, akik ráadásul nem feleltethetők meg az összes akkori családfőnek.¹⁴ Mindez az egyes családok rendelkezésére álló földterület elaprózódásához és így egy tipikus kismemesi falu kialakulásához vezetett. A helyi kismemesekről rendszerint akkor hallunk, amikor a hatalmas munkácsi domínium vagy a környező nemesi települések jól értesült szomszédjaiként tanúskodtak különböző birtokjogi és bűnügyekben, vagy éppen károkat szenvedtek el szomszédjaiktól, elsősorban Munkács birtokosaitól vagy azok tisztjeitől.¹⁵ Olykor közép- és nagybirtokos nemesek szolgálatában is tetten érjük őket, de az eredményt látva e szolgálatok inkább a megélhetésre, semmint a felemelkedésre voltak elegendők.¹⁶

A Kerepeciek közül – helyi viszonylatban – két ág tekinthető említésre méltónak: az egyik – és természetesen a legmagasabbra

12 Bereg 16. – Személyére lásd még: *A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család levéltára I.* Szerk.: Nagy Gyula. Budapest, 1887. 394., 413., 423–424.

13 Például: ZsO V. 2402., vö. 1417: Bereg 68/148., 1418: ZsO VI. 2701.

14 Például: 1430: Verbótzai eml. 84–88., vö. FRAKNÓI V.: *Verbóczy István életrajza...*, i. m. 7., 1438: Bereg 77/177.; vö.: *A Perényi család levéltára 1222–1526.* Közzéteszi: TRINGLI István. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2008. 222/458., 1463: Bereg 91/212., 1466: Bereg 92/215.

15 Lásd például: 1402: ZsO II. 1673–1674., 1718.; 1406: Verbótzai eml. 49–51.; 1495: Bereg 105/242.; 1507/1517: DL 47203.; 1532: Verbótzai eml. 273–279.

16 Például: 1390: ZsO I. 4323. (Gerényi, azaz Homonnai); 1410: ZsO II. 7402. (Kaszonyi Pogány); 1416: ZsO V. 1587. (Gálszécsi); 1454: DL 14868–14869. (Pálóci családok); 1482: Perényi 289/602–603. (Beregi ispánok); 1484: *A zichi és vásonköi gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára.* Szerk.: NAGY Imre – NAGY Iván – VÉGHÉLY Dezső – KAMMERER Ernő – DÖRY Ferenc – LUKCSICS Pál. I–XII. Budapest, 1871–1931. (a továbbiakban: Zichy) XI. 394. (Kisvárdai család) stb. – Az adatok összegyűjtésénél figyelembe kell venni, hogy Gömör megyében is volt egy Kerepec nevű település, és innen is származott egy Kerepeczi család.

jutó – a Tripartitum szerzőjének rokonsága, amely boldogulását inkább Ugocsa megyében kereste és találta meg, és amelyről alább részletesen szólok. A másik az 1355-ben szereplő Imre fia Benedektől származó ág, amely Miklós személyében egy szolgabíró (1430–1434),¹⁷ két unokája, Imre és Pelbárt személyében pedig két alispánt adott Bereg megyének (1504–1512, illetve 1522–1524).¹⁸ Hasonlóan a Verbőci-ághoz, a helyi kisnemesi társadalmon belüli kiemelkedő helyzetüket az biztosította, hogy Kerepecen kívül is rendelkeztek birtokvagyonnal: 1398-ban házasság útján a két faluval arrébb délre, a Beregszász északi szomszédságában fekvő Óbégányban szereztek egy kicsiny birtokrészt,¹⁹ bő egy évszázaddal később pedig a közeli Asztély és Búcsú birtokokban,²⁰ ahol a 16. század második felében történt kihalásukig birtokoltak.²¹ 1549-ben az ezen ághoz tartozó családtagok, azaz Pelbárt özvegye, Farkas és András deák Kerepecen, Búcsún, Asztélyon és Fejércsén összesen mintegy 32 jobbágyportával rendelkeztek.²² Nem kizárt, hogy ehhez az ághoz tartozott Kerepeci Miklós fia Márton beregi közgyűlési esküdt (1438) is.²³ Egy harmadik ág ugyancsak házasság és leánynegyed útján a Beregsurány közelében fekvő Hetén szerzett

17 Verbőtzi eml. 88–89., Bereg 22.

18 Bereg 19–20. – Lehet, hogy Pelbárt már 1517-ben is alispán volt, mivel egy oklevél ekkor is vitézlő (egregius) megszólítást használ vele szemben, amely az alispánoknak és a várnagyoknak járt ki: DF 253823. (Fol. 278b.)

19 Verbőtzi eml. 44–46.; C. TÓTH Norbert: A leleszi konvent Statutoriae sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 36. Nyíregyháza, 2006. 52/88. – Vö. egy 1497. évi oklevéllel: Verbőtzi eml. 121–124. (DF 211663.)

20 1514: Verbőtzi eml. 164–166.; vö. 1525: DF 280608. (Fol. 273b.)

21 1535: MNL OL A 57. (Magyar Kancelláriai Levéltár), Libri regii 1. kötet 303.

22 A Surányi és Kerepeci családok kezén közösen összeírt Asztély falunál a jobbágyporták számát elfeleztem, ezért a hozzávetőleges összesítés. Az adatokat lásd: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta: MAKSAY Ferenc. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. I. 175–179.

23 DL 13285.

1383-ban porciót, nevezetesen egy nemesi telket.²⁴ Vélhetően ebből az ágból származott Kerepeci György beregi szolgabíró (1477).²⁵

A 15. században a számos, magát Kerepecről nevező család egymáshoz való vérségi kapcsolatát csak feltételezhetjük, de sem az írott, sem a címertani források nem elégségesek ennek bizonyítására. Ismereteim szerint a rokonság csupán egy tagjának, nevezetesen éppen Werbőczy Istvánnak a címere ismert: ennek középpontját egy fekvő szarvas foglalja el, amelynek hátán egy fején keresztet viselő griff áll.²⁶ Werbőczy ezeket a motívumokat használta ismert gyűrűs-, majd végül nádori pecsétjén is. Utóbbin a kompozíciót egy a korban divatos úgynevezett pajzstartó angyal egészítette ki.²⁷ Noha Werbőczy István nagyapja és annak testvérei az 1420-as években Ugocsa megyébe költöztek, ennek ellenére megtartották itteni birtokrészeiket, és ezáltal kapcsolatban maradtak távoli rokonaikkal is. Ezt két igen szemléletes példával is igazolhatjuk: Werbőczy István apja, Osvát 1494-ben „*atyafiúi szeretetből*” mondott le kerepeci birtokrészéről Kerepeci Miklós javára – igaz, a jószág később fiai kezén mutatható ki.²⁸ A másik eset 1515-ben történt, amikor István mester közbenjárt két rokona

24 1383: C. TÓTH Norbert: A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei. II. közlemény 1400–1410. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve XLVIII. Nyíregyháza, 2006. 326/1. (a továbbiakban: Acta anni); 1401: uo. 341/45., 1410: DL 69748. – Lőrinc 1410-ben Kerepeciként szereplő fiai, Mátyás és Albert 1430-ban Hetei Lőrinc fiai, Mátyás és Albert néven fordulnak elő: DF 221853. Maga Lőrinc is 1406-ban Hetei néven szerepel: C. Tóth N.: Acta anni, i. m. 364/119.

25 Bereg 22., 96/221. Vö.: 1454: DL 14869. – A bizonytalanságot az okozza, hogy ekkor egy Kerepeci Márton fia György is élt, lásd például: 1459: Bereg 89/209., 1463: uo. 91/212.

26 Lásd: FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza... i. m. 8.

27 Gyűrűspecsétjére lásd például: DL 24281. (1526. ápr. 23-i oklevél), nádori nagyobbik pecsétjének legjobb lenyomatát lásd: DF 261686. (1526. febr. 14-én kelt oklevél).

28 Bereg 105/241. – vö. 1504: DL 72099., 1510: Verbőczyi eml. 154–158.

(*consanguinei*), Kerepeczi Illés fiai, Péter és Gergely érdekében, hogy adományul kaphassanak az uralkodótól egy Bereg megyei birtokrészt, amelynek birtokosa a Dózsa-féle parasztháború idején a lázadó keresztesekhez csatlakozott.²⁹ Sajnos Werbőczy és a testvérpár, illetve a fenti Kerepeczi Miklós közötti rokoni fok nem állapítható meg, de bizonyosan távoli rokonságról volt szó.³⁰

A verbőci Kerepeciek

István mester első ismert ősét – üknagyapját – Kerepeczi Domokosnak hívták, aki bizonyára valamelyik 1355-ben említett család-fő egyik fia volt, és valamikor a 14. század második felében élt. ÓrOLA semmit és fiáról, Istvánról is csak annyit tudunk, hogy 1390-ben „*Beregi István*” néven a régió leghatalmasabb birtokosai, a *Drugetek szolgálatában állt*.³¹ Az 1406 utáni években hunyt el,³² és legalább négy fiúgyermeket hagyott hátra: a korán elhunyt Tamást, Barlát (Barnabást), Györgyöt és Jánost.³³ Az utóbbi hárommal kezdődik a család történetének Ugocsa megyei fejezete.

29 Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Maiorem partem collegit Antonius Fekete Nagy, ediderunt Victor Kenéz et Ladislaus Solymosi atque in volumen redegit Geisa Érszegi. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici II. Fontes 12.) Budapest, 1979. 370–371. – A testvérpárra lásd még: DL 47203., Verbőtzi eml. 190–191.

30 Ezzel ellentétben Komáromy András úgy gondolta, hogy a testvérpár apja, Illés János deák és Osvát édestestvére volt, azaz István mester nagybátyja, de e megállapításánál nem hivatkozott forrásra (KOMÁROMY A.: Werbőczy István származása, i. m. 165.). Noha a consanguineus kifejezés éppenséggel nem zárja ki az első fokú unokatestvérséget, az mégis perdöntő, hogy Illés fiaival sohasem találkozunk a Barla és János deák által szerzett ugocsai birtokok ügyeiben.

31 ZsO I. 4323.

32 1402-ben és 1406-ban felsorolják őt is a kerepeczi nemesek között: ZsO II. 1673., Verbőtzi eml. 49–51.

33 Barlát, Györgyöt és Jánost együtt említi egy oklevél 1428-ban, lásd alább. – Bizonyára testvérük volt az 1418-ban említett István fia Tamás is (ZsO VI.

A Kerepeciek közül nem a Verbőci-ág volt az egyetlen, amely a szomszédos Ugocsa megyében is rendelkezett érdekeltségekkel. 1416-ban a Lápi család egyik tagját Verbőc faluban a helyi birtokosok elfogták, majd levágták jobbját és bal keze három ujját. A panaszosok között ekkor három Kerepeci nemest is találunk, aminek a magyarázata bizonyára az, hogy valamilyen rokonságban álltak a Verbőccel szomszédos Láp birtokosaival.³⁴ Az egyik Kerepeci „Szabó Barnabás” névre hallgatott, de nem biztos, hogy ő a mi Barlánkkal azonos, hiszen élt ekkoriban egy Miklós fia Barnabás nevű kerepeci nemes is.³⁵ Ha helyesen állítottam össze az utóbbi családfáját, akkor e Barnabás egyik unokaöccse volt az a Kerepeci Benedek, aki a 15. század közepén az Ugocsa megyei Sásváron rendelkezett egy birtokrészszel.³⁶

A másik lehetőségnek, azaz Barla és Szabó Barnabás azonosításának az esélyét növeli azonban az a tény, hogy Barla (Werbőczy István nagyapja) és annak testvérei Ugocsában először éppen Láp faluban szereztek birtokrészt. Barláról addig csak a kerepeci forrásokban hallunk, először 1417-ben bukkan fel.³⁷ Az 1420-as években a környék egyik nagybirtokos családja, az ecsedi Bátoriak szolgálatában állhatott, és egészen a királyi udvarba kísérte el

2701.). Ő pedig azonos lehet az 1416–1417-ben említett Tamással, akit egyszer Cancha ragadványnévvel illettek (ZsO V. 2402., Bereg 68/148.). Többet nem hallunk róla.

34 Verbőtzai eml. 64–66. Vö. uo. 75–76. – Komáromy András szerint a Lápiak és a Kerepeciek egy fiági rokonságot alkottak, de erre nem hoz forrásadatot, és nem is tűnik valószínűnek: KOMÁROMY A.: Werbőczy István származása, i. m. 164–165.

35 1418-ban egy oklevélben együtt szerepel Miklós fia Barnabás és István fia Barla: ZsO VI. 2701. Ennek megfelelően, ha csak egyszerűen Kerepeci Barnabással találkozunk, nem tudjuk, melyikükről van szó. Lásd: 1416: ZsO V. 2402.; 1424–1425: Zichy VIII. 111., 195., 233.; 1430: Bereg 74/169.; 1438: uo. 77/177. – Miklós fia Barnabásra lásd még: 1418: ZsO VI. 2289., 2297.; 1424: Zichy VIII. 195., 234.; 1430: Verbőtzai eml. 84–88.

36 1466: DL 38617.; 1468: DL 38618.

37 Bereg 68/148. – 1416-ban egy oklevélben egyszerűen Kerepeci Barnabás szerepel, aki a másik Barnabással is azonos lehet. ZsO V. 2402.

annak rangidős tagját, Istvánt, aki 1417 és 1431 között asztalnokmester volt.³⁸ Barla e tisztségben lett a helyettese, hiszen 1429-ben alsztalnokmesterként (*dapiferorum regalium vicemagister*) említi egy oklevél.³⁹ Az udvari szolgálat velejárójaként tekintélyes befektethető pénzüsszegre tett szert, amiből 1428-ban megvásárolta két testvérével együtt Láp birtok harmadrészét a Lápiaktól.⁴⁰ Úgy tűnik, ezzel a lépéssel a család érdeklődése teljes egészében Ugocsa megye felé fordult. A következő évben – ekkor György már nem élt – vetették meg lábukat Verbőcön: ezúttal jelentős összegért, száz újforintért vásároltak egy nemesi telket és házat az egyik birtokos családtól.⁴¹ Mikor a Verbőcön birtokos nemesek tiltakoztak ez ellen, a birtokszerzőt új lakhelye után nem Kerepeci, hanem rendhagyó módon Lápi Barnabásnak nevezték.⁴² Barla a helyi, Hontpázmány nemzetségből származó elszegényedett nemesi családok – Zoárdfi és Fancsikai⁴³ – hitelezőjeként további szerény zálogjóságokat is szerzett, mint például egy rakaszi vámrészt.⁴⁴ A család egy ideig még Lápon élhetett, mivel 1436-ban is Lápi István fiáról, Barláról és Jánosról hallunk egy tanúvallatás során.⁴⁵

Barlának azonban nem sikerült tartósan megvetnie a lábát a királyi udvarban, többször nem hallunk itteni vagy a Bátori család szolgálatában vállalt tisztségeiről. Ennek megfelelően egy időre véget is ért a család birtokgyarapodása. Talán éppen Bátori István 1444. évi, várnai halála után Barla végleg visszatért Ugocsába,

38 ENGEL Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. História Könyvtár, Kronológiák, Adattárak 5. I–II. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 1996. 47. Vö.: FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza ..., i. m. 8–9.

39 Uo. 47. (A tisztségben elődjéről 1426-ból maradt fenn adat.)

40 Verbőtzi eml. 79–82.

41 Uo. 82–84. Vö. FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza ... i. m. 8–9.

42 DL 38246.

43 Lásd: ENGEL Pál: Magyar középkori adattár: Középkori magyar genealógia. CD-ROM, 2001. „Hontpázmány nem 11. Ugocsai ág” című táblák.

44 DL 38262.

45 Perényi 218/450.

ahol 1447 és 1454 között a megye egyik szolgabírájaként működött.⁴⁶ Utoljára 1460-ban hallunk róla, amikor az 1429-ben vásárolt és ekkor lakhelyéül szolgáló verbőci telek ügyében pereskedett a Zoárdfiakkal, és kénytelen volt azt visszaadni nekik becsértéke, azaz 12 forint ellenében.⁴⁷

Úgy tűnik azonban, hogy a családnak időközben más jószágokat is sikerült szereznie Verbőcön, mivel nem szorult ki a faluból. Sőt ugyanebben az évben egy oklevél szóhasználata arra utal, hogy a szomszédos Láp települést már egészében ők birtokolták.⁴⁸ Az állandóvá vált Ugocsa megyei lakhely ellenére a családtagok ugyanakkor ragaszkodtak eredeti nevükhöz. Barla két fia élte meg a felnőtt kort: János deák, valamint Werbőczy István apja, Osvát. Az utóbbi volt az, aki az 1490-es években már nem egyszerűen Kerepeci, hanem verbőci Kerepeci néven szerepel a forrásokban.⁴⁹ Ennek jelentését egyértelműsíti egy 1477. évi oklevél, amely „*a most Verbőcön lakó Kerepeci Barnabás fia Osvát*”-ról tesz említést.⁵⁰ Érdekes kérdés, hogy vajon a királyi kúriában István mestert miért hívták mindig egyszerűen Verbőcinek, amikor ez nem volt szokás családjában, illetve 1492-ben, a krakkói egyetemre való beiratkozásakor is magát „*Kerepeci Osvát fia István*”-nak nevezte.⁵¹ A kérdésre az adja majd meg a választ, ha kiderítjük, kinek a tá-

46 Ugocsa 21–22., 43/54.

47 Ugocsa 46/62–63., DL 38331.

48 DL 38362. – Az oklevél Kerepeci János deák „Láp birtokáról” (possessio) szól, amely kifejezés ekkor már nem jelenthetett részbirtokot. – Hasonlóan „saját Láp birtokáról” tett említést István mester is 1500-ban; DL 38437–38438.

49 1455-ben, 1467-ben, 1475-ben, 1478-ban és 1480-ban Kerepeci Osvát (Bereg 86/204., DL 45267., DL 38383., Ugocsa 61/111., Verbőtzi eml. 112–113.), míg 1492-ben és 1494-ben verbőci Kerepeci Osvát néven (Perényi 308/645., Bereg 105/241.) szerepel. – János deák egyszer fordul elő Verbőci János deákként, egy ügyvédvallásban; Kolozsmonostor 1583.

50 Bereg 96/222.

51 BÓNIS Gy.: A jogtudó értelmiség..., i. m. 337.

mogatásával és kapcsolatai révén került be valójában István a királyi kúriába.

A szakirodalom eddig egyértelműen amellet érvelt, hogy Werbőczy nagybátyjának, Kerepeci János deáknak köszönhette pályafutása elindítását,⁵² aki elismert ügyvéd volt, sőt 1483-ban Verbőci János néven Erdélyben Bátori István vajda nevében bocsátott ki egy rendeletet⁵³ mint erdélyi alvajda.⁵⁴ Ez a megállapítás azonban több sebből vérzik, mivel egy személynek tekint három különböző János nevű családtagot, akiknek a szétválasztása valóban nem egyszerű. Kénytelenek vagyunk azonban elvégezni ezt a vizsgálatot, ha tisztán szeretnénk látni Werbőczy pályakezdését illetően, még ha nehezen megoldható problémával is kell szembenéznünk.

A négy János

Az bizonyos, hogy Barla legifjabb testvérét és idősebb fiát egyaránt Kerepeci János deáknak hívták. A másik biztos megállapítás, hogy eddigi gyűjtésünk szerint Kerepeci János deák 1447 és 1469 között hétszer tűnik fel Budán a királyi kúriában a nyolcados törvényszékek, illetve Pesten az országgyűlés idején ügyvédként,⁵⁵ és további 27 esetben ügyvédvallásban szerepel a neve mint lehetséges jogi képviselő.⁵⁶ Kliensei Északkelet-Magyarország számos

52 Uo. 337. (Ő az Erdélyben tevékenykedő Verbőci Jánosról nem tesz említést.)

53 FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza... i. m. 13.

54 KUBINYI A.: Werbőczy Mohács(1526) előtti politikai pályafutása. i. m. 66.

55 1447: a pesti országgyűlésen, Kusalyi Jakcs és Tallóci(DL 29778.), míg Budán a Sásvári és Újhelyi(Ugoicsa) családok (DL 38606., DL 38290.) ügyében. – 1451: Budán a Sásvári(Ugoicsa), valamint a Kállai Lőkös(Szabolcs) családok ügyeiben (DL 38610., DL 55699., DL 56637.). – 1466: Budán a Dolhai(Bereg) és a Kállai Lőkös(Szabolcs) családok ügyeiben(Teleki XI. 168., Zichy X. 355., 359.).

56 1449-ben hét Közép-Szolnok megyei nemesi család (Sándorházi, Ményői, Kisdobai, két Keresztúri, Désházi és Nagydobai, Kolozsmonostor I. 642., 699., 726–728., 734., 737.), 1450-ben nyolc ugyanitt (Sándorházi, három

megyéből (Szabolcs, Szatmár, Bereg, Máramaros, Ung, Ugocsa, Közép-Szolnok, Kraszna megyék) kerültek ki, a kisenemesi és a bárói rétegből egyaránt. Egyszer sem fordul azonban elő ezekben a forrásokban, hogy kinek a fia ez a János deák. Vajon Istváné vagy Barlaé? Esetleg a 22 évre terjedő idő megoszlik nagybáty és unokaöcs között? Jóllehet ezt támogatná az az észrevétel, hogy 1452 és 1461 között nincs adatunk Kerepeci János nevű ügyvédre, a helyzet mégsem ilyen egyszerű. Választ csak a két Jánosra vonatkozó családtörténeti adatok áttekintésével adhatunk.

István fiát 1428-ban említi először forrás, és 1460-ban még bizonyosan élt, mikor testvére, Barla az ő terhét is vállalva bocsátotta vissza verbőci nemesi telküket a Zoárdfi családnak.⁵⁷ Ugyanebben az évben egy Kerepeci János deák panaszkodott a Verbőcön birtokos nemesek többrendbeli erőszakoskodására. Panaszában megemlítette „saját Láp nevű birtokát”, valamint feleségét, Erzsébetet.⁵⁸ Azt is tudjuk azonban, hogy az ifjabb János özvegye, Erzsébet 1492 körül hunyt el, és ekkor bizonyos verbőci és szőlősvégardói, zálogjogú jószágai testvéreire, Osvátra szálltak.⁵⁹ 1478-ban Ugocsa megyében Kerepeci János deák mint királyi ember folytatott le egy tanúvallatást, a tanúk között pedig feltűnik Kerepeci János deák

Ményői, Kisdobai, Désházi, Keresztúri, Szilágyszegi, uo. I. 811–812., 866–867., 869., 878–879., 885.), 1451-ben ecsedi Bátor István özvegye és Csapi János (Zichy IX. 276–277.), 1452-ben a Kisvárdai család (Szabolcs, Zichy IX. 312–313.), 1461-ben az Istvándi Bornemissza (Szatmár), a Keceli Szele (Kraszna), a Lelei Kaplyán, Lelei Majos (Közép-Szolnok), a Baksai-Haraklyáni-Sándorházi-Rátoni (Közép-Szolnok és Kraszna) családok (Kolozsmonostor I. 1583., 1609–1611., 1637.), 1462-ben a Veresmarti és Bilkei családok (Máramaros és Bereg, DF 280607. fol. 61a.), 1466-ban a Vetési és a Szakolyi (Szatmár) családok (Kolozsmonostor 1697., DL 45221.), végül 1469-ben a Hetei család (Bereg, Kolozsmonostor 1883.) vallják őt ügyvédnek. – A lista még bizonyára bővíthető lesz.

57 DL 38331.

58 DL 38362.

59 1510: Verbőtzi eml. 150–154.

és Osvát is⁶⁰ – utóbbira, azaz Werbóczy István apjára, Osvátra egyébként 1455 és 1494 között maradtak fenn adatok.⁶¹

A rejtvény megfejtését annak tudatában kell elvégeznünk, hogy 1461-ban említenek egy Szirmai (Ugocea megye) Kerepeci János deákot, aki vélhetően ugyanekkor említett felesége, Anna révén szerzett e településen némi birtokvagyon.⁶² Ő bizonyára egy harmadik Kerepeci János deákkal azonosítható, méghozzá bizonyos Benedek fiával, akit többször említenek a Bereg megyei források.⁶³ Valószínűnek tartom, hogy nem egy negyedik hasonnevű személy, hanem e János deák második felesége, Katalin szerepel özvegyként 1492-ben fiával, Mátéval együtt egy óbégányi birtokiktatás ellentmondójaként.⁶⁴ Ennek megfelelően az 1478. évi tanúvallatást végző János deák nem feltétlenül tartozott Werbóczy közeli rokonságához.

Tekintettel arra, hogy idősebb Kerepeci János deák 1460-ban még élt, úgy vélem, az 1447 és 1469 közötti, valóban jelentős ügyvédi karriert sejtető adatok egy személyhez, méghozzá idősebb János deákhoz köthetők, már csak azért is, mert az 1447–1452, valamint 1461–1469 közötti időszakokban ugyanaz a klien-si kör figyelhető meg. Ehhez azonban meg kell engednünk azt, hogy véletlen egybeesés folytán mindkét Jánosnak Erzsébet nevű felesége volt, ami távolról sem valószínűtlen, hiszen gyakori keresztnevről van szó. Ez megmagyarázná azt, miért csak 1469-ig vannak adataink az ügyvédkedő Jánosra, holott az ifjabb János – mint fentebb láttuk – 1478-ben még biztosan élt, és valamikor 1492

60 DL 69857.; vö.: Ugocea 61/111.

61 1455: Bereg 86/204., 1494: uo. 105/241.

62 Verbóczyi eml. 102–104. (DF 222868.)

63 1459: Kerepeci Benedek fia János: Bereg 89/209.; 1463 és 1466: Kerepeci János deák Kerepecen: uo. 91/212., 92/215. – 1462-ben bizonyos Kerepeci Jánost jelölik királyi embernek Szilágyi Erzsébet Bereg és Máramaros megyei iktatásához: MIHÁLYI János: Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Mayer és Berger, Máramaros-Sziget, 1900. 440.

64 DF 211063.

előtt halt meg.⁶⁵ Mi a helyzet azonban az erdélyi alvajda Verbőci Jánossal, akit a szakirodalom az ifjabb Kerepeci Jánossal azonosít? Ő bizonyosan egyikükkel sem azonosítható, hiszen túlélte mindkettőjüket.

Verbőci János 1483–1484-ben Erdélyben helyettesítette a korszak egyik legbefolyásosabb politikusát és katonáját, ecsedi Batori István erdélyi vajdát és országbíró.⁶⁶ Noha magát nem nevezte alvajdának, ura távollétében alvajdai feladatokat látott el, okleveleit a vajda nevében állította ki.⁶⁷ Később is megmaradt a Batoriak szolgálatában, 1493-ban – azaz egy évvel ifjabb Kerepeci János deák özvegyének halála után – a család egyik világosvári várnagyaként tudjuk kimutatni.⁶⁸ Közben 1484-ben, akkori pozíciójának megfelelően igen előkelő házastársat kapott: feleségül vehette a Hunyad megyében tekintélyes uradalommal rendelkező Branyicskai család örökösnoáját, Lucát, és már ekkor megkapta zálogjogon a hét teljes faluból és öt birtokrészből álló branyicskai uradalom egy részét, amelyet két sógora halálát követően újabbakkal egészített ki.⁶⁹ János itteni birtoklását 1494-ben II. Ulászló király is megerősítette,⁷⁰ és

65 Itt jegyzem meg: éppenséggel az is elképzelhető, hogy a fentebb idézett utolsó ügyvédvallás 1469-ből, amelyet egy Bereg megyei kismemes tett, már nem idősebb Jánoshoz köthető. Ebben az esetben 1466-ból származik az utolsó adat tevékenységére.

66 Werbőczy illetén tevékenysége 1483. aug. 18. és 1484. jan. 6. között mutatható ki: W. Kovács, András: *Archondologia voievozilor Transilvaniei (1458–1526). Completări și precizări. Studii și Materiale de Istorie Medie*, 30. 2012. 249. – Vö. csonkán fennmaradt, talán 1483. júl. 2. körül kelt oklevelével: DF 253726. – Batori István életére lásd: Horváth Richárd – Neumann Tibor: *Ecsedi Batori István. Egy katonabáró életpályája 1458–1493.* (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések) MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2012.

67 „Iohannes Werbewczy / de Werbewcz vice et in persona / in persona et vicem gerens magnifici domini comitis Stephani de Bathor iudicis curie regie wayvodeque Transsilvani etc. constitutus”. DL 28433., DL 28640., DF 253726., DF 275403.

68 DL 20100.

69 1484: Kolozsmonostor I. 2481.; 1485: uo. II. 2517., 2519.

70 DL 27563., DL 28657., DL 46251.

élete végéig megmaradt jelentős Hunyad megyei birtokosnak.⁷¹ Mivel csak leányai születtek, valamikor 1518 előtt bekövetkező halála után hagyatékát többen igyekeztek megkaparintani.⁷² Werbőczy István Szapolyai János erdélyi vajdától kapott adománylevelet a birtokokra; hamarosan kiegyezett a többi adományossal, végül rokoni szeretetből lemondott szerzeményéről Verbőci János özvegye és akkor élő egyetlen leánya részére. Ekkor a néhai Jánost közeli fiági rokonának (*frater patruelis*) nevezte.⁷³

Most már megválaszolhatjuk azt a kérdést, hogy ki adta meg a kezdő lendületet Werbőczy pályafutásához. A korának neves ügyvédjeként ismert Kerepeci János 1469 körül halhatott meg, amikor a Tripartitum szerzője még gyermek volt. Az ifjabb Kerepeci János – ha rekonstrukciónk helyes – semmilyen ügyvédi tevékenységet nem folytatott, deák címzése nem jelentett mást, mint hogy nagybátyjához, illetve unokaöccséhez, Istvánhoz hasonlóan felvette az alsóbb egyházi rendeket.⁷⁴ Bizonyosan nem rendelkezett olyan kapcsolatokkal, amelyekkel bejuttathatta a fiatal Istvánt a királyi kúriába. Ez vonatkozik István apjára, Osvátra is, aki ugyan 1467-ben az Ugocsa megyében nagybirtokos Perényi család nagyidai (Abaúj megye) sáfára (provizora) volt,⁷⁵ később azonban ismereteink szerint nem állt egyetlen befolyásos család szolgálatában sem. Az egyedüli lehetséges jelölt így az Erdélyben tevékenykedő Verbőci János marad, aki a fenti rokonságra használt latin kifeje-

71 Lásd például: 1503: DL 30962. (János minden oklevélben „vitézlő”, egregius.)

72 1518 végén özvegye már Horvát Bertalan felesége: DL 47276. – A birtokai ügyében támadt perre lásd: NEUMANN Tibor: A vajdai adományozás kezdetei. *Történelmi Szemle*, 55. évf. 2013/2. 265–266.

73 A rokoni fokot egy 1520. évi oklevél említi: DF 257631.

74 A deák vagy diák (*litteratus*) címre és az ügyvédkedésre lásd: KUBINYI András: Írástudás és értelmiségi foglalkozásúak a Jagelló-korban. In: *Magyar Herold. A magyar hivatali írásbeliség fejlődése 1181–1981. I.* Szerk. KÁLLAY István. ELTE, Budapest, 1982. 186–208. Vö.: uő: Werbőczy Mohács(1526) előtti politikai pályafutása. i. m. 67.

75 DL 45267.

zés, a *patruelis frater* alapján kizárásos alapon az idősebb Kerepeci János deák fia lehetett, azaz István mester unokanagybátyja.

A kenyérmezei győztes, Bátori vajda szolgálatában álló Verbőci János támogatói szerepét két körülménnyel is megerősíthetjük. Egyfelől ez által válik csak érthetővé, hogy a magát 1492-ben Krakóban Kerepeci Osvát fia Istvánnak nevező Werbőczy – családja eltérő névhasználata ellenére – a királyi kúriában miért használta kizárólagosan a Verbőci nevet.⁷⁶ A másik figyelemreméltó körülmény, hogy Werbőczy István pályafutásának első ismert „hivatalnoki” tisztsége éppen 1483–1484-ből ismert, abból a két esztendőből, amikor unokanagybátyja Erdély tartományát kormányozta. Ez olyan egybeesés, amely aligha lehet véletlen.

Werbőczy pályafutásának első éve és az erdélyi kapcsolat

115 évvel ezelőtt Fraknói Vilmos vette észre azt, hogy 1483–1484-ben több királyi oklevél hátlapjára jegyezték fel a „*Registrata folio [...] per m(agistrum) St(ep)h(anum) de W. conservatorem*” jegyzetet, amelyet a szerző magától értetődően a Werbőczy István pályafutására vonatkozó első adatként értékelte.⁷⁷ A *conservator* tisztséget levéltárórként értelmezte, és úgy vélte, hogy e feladatkör birtokosának az volt a feladata, hogy a királyi könyvekbe bevezesse az oklevelek tartalmát, és e jegyzettel jelezze a kibocsátott oklevélen, hogy az éppen használatban lévő királyi könyv mely oldalára iktatták az adott szöveget. A Fraknóit követő szakiroda-

76 Erre már Kubinyi András is utalt, de ő Verbőci Jánost ifjabb Kerepeci Jánossal azonosította: KUBINYI A.: Werbőczy Mohács (1526) előtti politikai pályafutása, i. m. 66.

77 FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza... i. m. 14–16.

lom általában elfogadta e jegyzetek írójának és Werbőczy István-
nak az azonosítását,⁷⁸ Hermann Zsuzsa és Kubinyi András azonban
ezt valószínűtlennek tartotta, mivel nehezen magyarázhatónak
éreztek azt, miért tűnt el ezt követően nyolc évre Werbőczy a
királyi kúriából.⁷⁹ Bár a nyolc év hiátusra egyelőre magam sem
tudok magyarázattal szolgálni, hiába kerestem olyan kúriai hivatal-
nokot, akinek a nevére a *St. de W.* szigla ráillett volna. Ráadásul
fentebb láthattuk, hogy István mester unokanagybátyja, Verbőci
János ugyanebben a két évben helyettesítette Bátori István vajdát
Erdélyben, ami újabb körülmény felbukkanásáig mégis csak azt
valószínűsíti, hogy a szigla birtokosa Werbőczy István volt. Első
itteni hivatala, a *conservatorság* egyébként nem levéltárórt, hanem
pecsétórt (*conservator sigilli*) jelentett: ő volt az a kancelláriai al-
kalmazott, aki a pecsételés gyakorlati teendőjét végezte, és mikor
feletteseinek engedélyével ezt megtette, az adomány- és kiváltságleve-
lek tartalmát valóban bevezette a királyi könyvekbe.⁸⁰

Még két, további kutatásra ösztönző szempontra szeretném fel-
hívni a figyelmet. Egyfelől már Kubinyi András rámutatott arra,
hogy a krakkói egyetemen eltöltött félév után 1492 ősztől az or-
szágbírói hivatalban dolgozó Werbőczy⁸¹ 1496 elején Erdélyben
mutatható ki ügyvédként.⁸² Itteni működése még egy forrással
egészíthető ki.⁸³ Ebbéli tevékenysége nem állt természetesen el-
lentétben az országbírói hivatalban legkésőbb 1492-től kimutatható
– vélhetően jegyzői – állásával, hiszen ekkoriban Szent György és

78 Például: BÓNIS Gy.: A jogtudó értelmiség..., i. m. 337.

79 KUBINYI A.: Werbőczy Mohács(1526) előtti politikai pályafutása. i. m. 66.

80 A conservator feladataira lásd: NEUMANN TIBOR: Királyi aláírás és pecsétasz-
nálát a Jagelló-kor elején. Turul, 83. évf. 2010/2. 34., 44.

81 Itteni tevékenységére vonatkozóan kiegészítő adatok: 1492. nov. 16.: DL
94284., 1493. jún. 16.: DL 63381.

82 KUBINYI A.: Werbőczy Mohács(1526) előtti politikai pályafutása. i. m. 68.
(1496. febr. 1. – ekkor a Torockai család ügyvédje volt.)

83 DF 257838. (1496. febr. 3. – ekkor a Dobszai család ügyvédje, és „deáknak”
nevezik.)

Szent Mihály nyolcadain (májusi, illetve októberi kezdettel) tartottak bírósági ülészekokat a királyi kúriában, illetve vízkereszt és Szent Jakab nyolcadain (januári és augusztusi kezdettel) a melléktartományokban, Erdélyben és Szlavóniában.⁸⁴ E szabályozására azért is szükség volt, mivel a királyi kúria ítélőmesterei látták el a melléktartományok ítélőmesteri teendőit is. Werbőczy erdélyi tevékenysége egyfelől ismét arra enged következtetni, hogy a tartományban – úgy vélem, unokanagybátyjának köszönhetően⁸⁵ – otthonosan mozgott, azaz jelentős kapcsolatokkal rendelkezett a helyi nemesség körében. Ez pedig talán magyarázatul szolgál arra, miért lett 1502-től egyszerre országbírói és erdélyi ítélőmester. A másik érdekesség az, hogy ekkoriban Liszkai Ádám mester, személynöki ítélőmester látta el az erdélyi ítélőmesteri teendőket.⁸⁶ A közjegyzőként is működő Liszkai éppen Werbőczy előtt viselte 1482-ben a *conservatori* állást,⁸⁷ és közismert, hogy eredetileg ő kapta a magyar szokásjog összefoglalásának a feladatát.⁸⁸ Werbőczy, 1496-ban legalábbis, az ő társaságában utazott Erdélybe, így nagyon is elképzelhető, hogy Liszkai személyében a Tripartitum szerzőjének egyik mentorát láthatjuk.

84 Lásd az 1486. évi rendelkezést ismétlő 1492. évi XLI. cikkelyt.

85 Werbőczy Istvánnak unokanagybátyjával fennálló szoros kapcsolatát jól szemlélteti, hogy a Werbőczy formuláskönyvben található egy olyan oklevél, amellyel Verbőci János és felesége, Luca engedélyezik szakácmesterüknek és utódainak, hogy birtokaikon egy adómentes házat birtokoljanak: DF 281415. (Fol. 47v–48a.)

86 NEUMANN Tibor: Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején. In: A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. sz.). Szerk. HEGYI Géza – W. KOVÁCS András. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2012. 220–221.

87 FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza... i. m. 16.

88 Liszkaira lásd: BÓNIS Gy.: A jogtudó értelmiség..., i. m. uo.

Birtokvagyon és társadalmi pozíció

Werbőczy István életútjának kivételes mivoltára éles fényt vet, hogy kismanesi születése ellenére az ország nádora lett. Erre az időre azonban a neves jogász-politikus már távolról maga mögött hagyta azt a társadalmi miliőt, amelybe beleszületett. Közismerten nagy birtokszerző volt, 1498-tól számos királyi és magán adománylevél, zálog- és örökösödési szerződés reprezentálja birtokvagyonára folyamatos gyarapodását.⁸⁹ Az 1502-től az országbírói és erdélyi ítélmesterséget, 1516-tól a személynökséget betöltő és az országos politikában egyre jobban hangját hallató Werbőczy életpályájának összetettségét semmi sem mutatja jobban, mint az a kontraszt, amely örökölt családi birtokai, valamint a nádorsága idején a kezén lévő birtokvagyon között húzódott meg.

Ha családja 1492 körüli vagyonát vizsgáljuk, akkor – nem véve figyelembe az Erdélybe szakadt Verbőci János önálló szerzeményeit – csak szerény Bereg és Ugocsa megyei jószágokat sorolhatunk fel. A család kerepeci ősi jószágga aligha tehetett ki többet, mint egy nemesi telket. Ezt 1494-ben István mester apja, Osvát ugyan átadta egyik távoli rokonának, de 1510-ben a dédnagyapa István teljes kerepeci birtokrészébe Werbőczy három testvérét vezették be⁹⁰ – úgy tűnik, hogy az ítélmester lemondott jelentéktelen porciójáról testvérei javára. Érthető módon a kerepeci nemesek tartottak attól, hogy kárakra a felemelkedés útjára lépett család tovább terjeszkedik, de ősi vagyonukhoz való jogukat elismerték.⁹¹ Egy 1506. évi oklevél szerint István mesternek birtokrésze volt még Tenehaláborban,⁹² amely alatt minden bizonnyal a 13–14.

89 Lásd: FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza ... 353–363.

90 Verbőczyi eml. 154–157. (DF 211660.)

91 Verbőczyi eml. 157–158.

92 DL 72099.

század fordulóján élt Tene halabori birtokrészét értették.⁹³ Nem tudjuk, hogy e jószág mikortól volt a család kezén: csak gyaníthatjuk, hogy még Barla és János deák szerezte.⁹⁴ A szomszédos Ugo-csa megyében a család birtokában volt a 16. századra már pusztává váló Láp.⁹⁵ Ennek egyharmadát 1428-ban Barla és testvérei vásárolták meg, a maradék kétharmadot vélhetően idősebb János deák vette meg ügyvédi tiszteletdíjaiból.⁹⁶ Verbőcön alighanem csak a család lakhelyéül szolgáló nemesi telek, illetve néhány jobbágytelek lehetett a kezükön, részben zálogjogon, részben az István mesternek szóló 1502. évi királyi adománynak köszönhetően.⁹⁷ Ugyancsak eredetileg az Ujhelyiek zálogolásából került ifjabb Jánoshoz és Osváthoz egy szőlősvégardói birtokrész,⁹⁸ amelyet Werbőczy az előbb említett adománnyal kikerekített. Az 1549. évi adóösszeíraskor a Werbőczy család kezén ennek megfelelően két verbőci és négy ardói adózó portát írtak össze.⁹⁹ Mindezek alapján a családi birtokvagyon István mester pályakezdésekor aligha becsülhetjük 10–15 jobbágyteleknél többre.

93 Tene fia István halabori birtokrésze a Kállai család által birtokolt Badalóval volt szomszédos. Lásd erre vonatkozólag a számos, Kállay család levéltárában lévő forrást. Például: Bereg 30/12., 51/78.

94 1477-ben Kerepeci Osvát nyugtatta Kállai Jánost azon 14 forint ügyében, amellyel János apja még az ő apjának, Barlának tartozott (Bereg 96/222.). Nem kizárt, hogy ez az ügy a badalói-tenehalabori szomszédsággal állt kapcsolatban.

95 Az idézett 1549. évi adóösszeírásban nem szerepel. Pusztaként említik 1582-ben: Verbőtzi eml. 331.

96 Ez lehet az oka annak, hogy 1460-ban a teljes birtokot sajátjának mondta: DL 38362.

97 1502–1505: Verbőtzi eml. 133–141.

98 1510: Verbőtzi eml. 150–154. (Az oklevél szerint a zálogosítás 1492 előtt történt.)

99 MAKSAJ F.: Magyarország birtokviszonyai, i. m. II. 832–833.

Mekkora volt ezzel szemben Werbőczy István vagyona 1525–1526 körül? Ennek számszerűsítésére felhasználható egy keltezetlen összeírás, amely a nádor és atyai barátja, Szobi Mihály tágabb értelemben főváros környéki birtokainak ekkor adózó portáit írja össze. A benne lévő birtokok alapján a lista bizonyosan 1522 után kelt. A kétrét hajtott papírra írt lista utolsó, üres oldalára ráadásul a következő szöveget írták: „*Werbőczy István és Szobi Mihály javainak regisztruma Magyarország és Csehország szent királynéi felsége részére stb.*”¹⁰⁰ Eléggé valószínű ez alapján, hogy a kimutatást azt követően készítették Mária királyné számára, hogy Werbőczyt és Szobit a nádorságról való leváltás után, 1526 tavaszán hűtlennek kiáltották ki.¹⁰¹ Az összeírás alapján ekkor Werbőczy kezén több mint 360 portát találunk – sajnos a forrás sérülése miatt több településnév, illetve portaszám nem látszódik. Érdekes, hogy ez több volt, mint Szobi Mihály 206,5 portája, és az is különös, hogy István mester egyik kedvenc székhelyét, a Nógrád megyei Petényt Szobi neve alatt írták össze. Megyéenkénti leosztásban a két főúr birtokait az alábbi táblázat mutatja:

Megye	Werbőczy István		Szobi Mihály	
	Birtokok	Porták	Birtokok	Porták
Hont megye	1	28	5	56,5
Zólyom megye	10	88 +	-	-
Nógrád megye	11	172	7	132
Pest megye	2	15	2	9
Tolna megye	2	0 +	-	-

¹⁰⁰ DL 26344.

¹⁰¹ Ennek körülményeire lásd: FRAKNÓI V.: Werbőczy István életrajza... i. m. 228–234.

<i>Megye</i>	<i>Werbőczy István</i>		<i>Szobi Mihály</i>	
	<i>Birtokok</i>	<i>Porták</i>	<i>Birtokok</i>	<i>Porták</i>
<i>Heves megye</i>	-	-	1	9
<i>összesen</i>	28	360+	15	206,5

Ha felidézzük mindazt, amit Fraknói Vilmosnak köszönhetően Werbőczy István birtokszerzeményeiről tudunk,¹⁰² akkor azt mondhatjuk, hogy a lista minden bizonnyal jóval kevesebb, mint az összvagyon felét tartalmazza. Gondoljunk bele, hogy bár a ki-mutatás magában foglalja a Zólyom megyei dobronyai váruradalom falvait, hiányoznak belőle például a Szobitól kapott erdélyi vécsi uradalom vagy a jelentős Szabolcs megyei birtoktestek. Nem túl nagy óvatlanság tehát arra gondolni, hogy az egykori kisenemes kezén 1526-ban ezernél is több jobbágyporta lehetett, amely természetesen ennél jóval több jobbágyháztartást jelentett. Ez már bárói birtokvagyon volt, jóllehet nem vehette fel a versenyt a többi, a Jagelló-korban nádorságot viselt családdal, azaz a Szapolyai, Vingárti Geréb, Perényi és Bátori családokéival.

Az egykor ügyvédkedő és szerény hivatalnoki állásokat betöltő Werbőczy nem csak birtokvagyonával kezdett el idomulni az arisztokráciához. Ha megvizsgáljuk leveleit, arra leszünk figyelmesek, hogy azokat 1522-ben még a nemesek által használt zöld színű pecsétviasszal, míg 1523-ban már a király, a főpapok, illetve az arisztokrácia egy része által használt vörös viasszal zárta le.¹⁰³ Az újkorban mindennapos jelenség a középkor végén még különlegesnek számított: a vörös viaszból való pecsétet csak királyi kiváltságlevél birtokában lehetett a levelekre nyomni. Míg a Mátyás-korban még csak a grófok és a birodalmi bárók használták

¹⁰² Uo. 353–363.

¹⁰³ 1522. febr. 14.: DL 39819. (zöld), 1523. aug. 29.: DL 26295. (vörös)

Magyarországon, addig II. Ulászló király elkezdte az általa bárói tisztségre emelt nemeseknek adományozni, amivel a hozzá hű új bárói réteg társadalmi presztízsének az emelése volt a célja. Werbőczy István II. Lajostól következőképpen egy olyan kiváltságra tett szert, amellyel e presztízsjelvény tekintetében csatlakozott az ország harmincra becsülhető, ilyen kiváltsággal rendelkező és egyben leggazdagabb főúri családjához.¹⁰⁴

¹⁰⁴ A főnemesi címekről és a vörös viasz használatról máshol kívánok részletesen írni. Addig lásd a régi irodalomból elsősorban Schiller Bódog: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Kilián, Budapest, 1900., valamint a Koltai András által összeállított adattárat: <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/>

István Werbőczy's Ancestry and Early Career

The objective of the author was to examine István Werbőczy's ancestry and kinship, and thereby to reconstruct the early career of the famous jurist. Werbőczy traced his origins back to the nobles of Kerepec, a little village in Bereg County. By the beginning of the 15th century, the Kerepec family had been divided into several branches, and their tenure had become a typical village of petty nobility. Before 1526 three members of the Kerepecs held the office of vicecomes, while two became iudices nobilium in Bereg County. Two branches of the family came to some importance: the first acquired estates in Bereg county, while the other moved to Ugocsa county in the 1420s. Werbőczy originated from the latter. His branch even so conserved their properties and relations in Bereg County, too.

The grandfather of Werbőczy, Barla (Barnabás) held the position of deputy master of the stewards (*dapiferorum regalium vicemagister*) in the Royal Court in the second half of the 1420s, certainly in the service of István (I) Bátori of Ecsed. In 1428–1429 he bought lands in Verbőc and Láp (Ugocsa county). However, he failed in building a career at the Court: later he became the *iudex nobilium* of Ugocsa County (1447–1454). Both his brother and his elder son were called János Kerepecs. According to scholarly literature, both of them were well-known lawyers, and it was the younger János who paved the way before István Werbőczy to the Royal Curia. Some scholars added that János was Deputy-Voivode of Transylvania in 1483–1484 as „János Verbőci”. The author of the present study has tried to discern the data concerning the two Jánosos, and he came to the conclusion that only the elder János was a famous lawyer (died around 1469),

and János Verbőci cannot be identified with János Kerepeci junior (died before 1492). The former was a third person, who as a retainer of Voivode István (II) Bátori of Ecsed was vicegerent of Transylvania (1483–1484), whereupon he held the position of the castellan of Világosvár (1493). From 1484 on he possessed a worthy estate in Hunyad County and died there before 1518. Since the first pieces of information about István Werbőczy as an office-holder in the Royal Court originate from 1483–1484, it is obvious that it was János Verbőci who helped Werbőczy to enter the court thanks to his contacts there. According to the author's assumption, this János might have been the son of János Kerepeci the elder, i. e. he was the cousin of István's father, Osvát. This fact explains why István used the name „Werbőczy” in the court, though his family members called themselves Kerepeci, as did István himself who attended the University of Krakow in 1492 as „István of Kerepec, son of Osvald”. Upon a thorough examination of the sources, the author suggests that Werbőczy became prothonotary (protonotarius) of Transylvania in 1502 due to his good connections there based on this relationship.

At the end of the study the author demonstrates the difference between the original wealth of the Verbőci family before 1498 and that of István Werbőczy in 1526 with the help of a register from 1526. The former could not be estimated to more than 10–15 tenant plots, while in 1526 the latter seems to have owned a landed wealth well in excess of a thousand plots. It was in recognition of Werbőczy's political role that he was given the privilege of sealing with red wax in 1522–1523, usually donated by the king to barons.

Herkunft und Berufsanfang von István Werbőczy

Der Verfasser setzte sich die Darstellung der Herkunft, der verwandschaftlichen Beziehungen und dadurch den Berufsanfangs des Tripartitum-Verfassers zum Ziel. Werbőczys Vorfahren stammten aus dem Dorf Kerepec im Komitat Bereg und trugen den Namen Kerepeci. Die das Dorf besitzende Familie teilte sich in mehrere Zweige, so verzettelte sich der Familienbesitz und ihr Wohnort wurde zu einem kleinadeligen Dorf. Die Familie gab drei Vizegespane, zwei Stuhlrichter und einen Schöffen dem Komitat Bereg im Mittelalter. Es gab zwei bedeutende Zweige der Familie, der eine erwarb weiteres Gut im Komitat Bereg, der andere zog in den 1420er Jahren ins Komitat Ugocsa um. Aus diesem letzteren stammte Werbőczy, dessen Familie ihren Gutsteil auch in Kerepec bewahrte und unterhielt Beziehungen zu den entfernten Verwandten sogar am Anfang des 16. Jahrhunderts.

Werbőczys Großvater Barnabás (Barla) erfüllte das Vizetruchsesamt als Familiär von István Bátori von Ecsed am königlichen Hof in der zweiten Hälfte der 1420er Jahre (1429). 1428-1429 kaufte er Gutsanteile in Verbóc und daneben in Láp, Komitat Ugocsa mit seinen Geschwistern zusammen. Am Hof konnte er sich aber nicht anhalten, später (1447-1454) wurde er Stuhlrichter des Komitats Ugocsa. Sein Bruder und auch sein Sohn hießen Schreiber János Kerepeci. Laut der Fachliteratur machten beide eine bedeutende Anwaltskarriere. Bisher wurde gedacht, dass Werbőczy von János dem Jüngeren, der auch unter dem Namen János Verbóci transsylvanischer Vizewoiwod war, an der königlichen Kurie vorgestellt wurde. Laut des Verfassers der vorliegenden Studie ist das ein Irrtum: da es mehrere Personen mit den Namen János Kerepeci und János Verbóci gegeben hat, wurde es versucht, die Angaben über János Kerepeci und János Verbóci getrennt zu betrachten.

Nach dieser Untersuchung sei nur János Kerepeci der Ältere ein bekannter Anwalt gewesen und er mag um das Jahr 1469 gestorben sein, so kann er Werbóczy nicht unterstützt haben. Über János den Jüngeren gibt es keine Angabe, die seine Anwaltstätigkeit bestätigen würde. János Verbóci sei gewiss eine andere Person: er war Familiär von István Bátori von Ecsed, Woiwod von Transsylvanien, er vertritt seinen Herrn an der Spitze von Transsylvanien in den Jahren 1483-1484 und war der Kastellan von Világosvár der Familie Bátori. Ab 1484 wurde er Gutsbesitzer im Komitat Hunyad und starb in dieser Eigenschaft vor dem Jahr 1518. Da die erste amtliche Tätigkeit (conservator) von Werbóczy gerade aus den Jahren 1483-1484 bekannt ist, muss ihm János Verbóci durch seine Beziehungen die Stelle an der Kurie verschafft haben. Der Verfasser ist der Meinung, dass dieser János der Sohn des Schreibers János Kerepeci des Älteren gewesen sei, d. h. der Cousin von Werbóczys Vater, Osvát. Das ist die Erklärung dafür, warum Werbóczy den von seiner Familie an der königlichen Kurie früher nicht benutzten Namen Sohn von Osvát Kerepeci sogar 1492 bei der Einschreibung an der Krakauer Universität benutzte. Der Verfasser wirft die Möglichkeit auf, dass Werbóczy wegen dieser Verwandtschaft über bedeutende Beziehungen in Transsylvanien verfügte und vielleicht dank diesen 1502 transsylvanischer Urteiler wurde.

Am Ende der Studie stellt der Verfasser den Unterschied zwischen dem Grundbesitzstand Werbóczys vor 1498 und 1526 auf Grund der Registrierung im Jahr 1526: Vor seinem Amtsbeginn betrug der Gesamtbesitz der Familie kaum mehr als 10-15 Leibeigengrundstücke, dagegen übertraf diese Zahl die Tausend im Jahr 1526. Als Folge dessen und seiner politischen Rolle erteilte der König Werbóczy das Vorrecht auf die Benutzung des den Baronen gebührenden rotfarbigen Waxes.